

YOSHLARNING OTA-ONALIK ROLIGA PSIXOLOGIK TAYYORLIGINI OSHIRISH MASALALARI

Niyozmetova Munira Ibragimovna,
 Nizomiy nomidagi Toshkent davlat pedagogika universiteti mustaqil tadqiqotchisi,

Annotatsiya. Mazkur ilmiy maqolada yoshlarning ota-onalik roliga psixologik tayyorgarlik ko'rish masalalari keng tahlil qilingan. Zamonaviy oila tendensiyalari, yoshlarning oilaga nisbatan munosabatlari va qarashlari, shuningdek, ularning oilaviy hayotga tayyorgarlik darajasi to'g'risidagi ilmiy fikrlar yoritilgan. Maqolada yoshlarning oilaviy hayotga psixologik va emotsional tayyorgarligi, ularning ota-ona sifatidagi rollari va majburiyatlarini qabul qilish qobiliyati hamda bu jarayonda yuzaga keladigan muammolar muhokama qilingan. Shuningdek, oilaviy munosabatlarni shakllantirishdagi ijtimoiy-iqtisodiy omillar, ta'lim va tarbiya tizimi, yoshlarning shaxsiy xususiyatlari va psixologiyasi o'rganilgan. Maqola yoshlarning oila qurishga tayyorgarlik ko'rish jarayonidagi psixologik qiyinchiliklarni aniqlash va ularni yengish bo'yicha tavsiyalarni ham o'z ichiga olgan.

Kalit so'zlar: oila, yoshlar, psixologik tayyorgarlik, oilaviy munosabatlar, oilaviy qadriyatlar, oila mustahkamligi.

ВОПРОСЫ ПОВЫШЕНИЯ ПСИХОЛОГИЧЕСКОЙ ПОДГОТОВКИ МОЛОДЕЖИ К РОЛИ РОДИТЕЛЕЙ

Ниёзметова Мунира Ибрагимовна,
 Независимый научный сотрудник Ташкентского государственного педагогического университета имени Низами, электронная почта:

Аннотация. В данной научной статье широко анализируются вопросы психологической подготовки молодых людей к роли родителей. Освещены современные семейные тенденции, установки и взгляды молодых людей на семью, а также научные мнения об уровне их подготовки к семейной жизни. В статье рассматривается психологическая и эмоциональная подготовка молодых людей к семейной жизни, их способность принять роли и обязанности родителей, а также проблемы, возникающие в этом процессе. Также были изучены социально-экономические факторы формирования семейных отношений, системы образования и воспитания, личностные особенности и психология молодежи. В статье также приведены рекомендации по выявлению и преодолению психологических трудностей в процессе подготовки молодых людей к созданию семьи.

Ключевые слова: семья, молодежь, психологическая подготовка, семейные отношения, семейные ценности, стабильность семьи.

ISSUES OF INCREASING PSYCHOLOGICAL PREPARATION OF YOUTH FOR THE ROLE OF PARENTS

Munira Ibragimovna Niyazmetova,
 Independent researcher, Tashkent State Pedagogical University named after Nizami

Abstract. This scientific article widely analyzes the issues of psychological preparation of young people for the role of parents. Modern family trends, attitudes and views of young people on the family, as well as scientific opinions on the level of their preparation for family life are covered. The article examines the psychological and emotional preparation of young people for family life, their ability to accept the roles and responsibilities of parents, and the problems that arise in this process. The socio-economic factors in the formation of family relationships, the education and upbringing systems, personal characteristics and psychology of youth were also studied. The article also provides recommendations for identifying and overcoming psychological difficulties in the process of preparing young people to start a family.

Keywords: family, youth, psychological preparation, family relationships, family values, family stability.

o'sayotgan bir davrda yoshlar oila qurishga har tomonlama tayyorgarlik ko'rish mas'uliyatni oshirish masalalari dolzarb hisoblanadi. Yoshlarni kelajakdagi oilaviy hayotga tayyorlash yosh avlodni tarbiyalashning umumiy tizimining ajralmas qismidir. Yoshlarning o'z oilaviy hayotlariga oid bilimlari, tasavvurlari muhim hisoblanib, ularning qanchalik reallikga yaqin bo'lishi oilaning mustahkamligiga xizmat qilishini ta'minlash masalalari psixolog mutaxassislarini o'ziga jalb qiladi. Yoshlarni oilaviy hayotga tayyorlash bo'yicha olib borilgan tadqiqot ishlari oilani mustahkamlashga e'tirof etiladi. Chunki odam doim rivojlanib boruvchi, har qanday faoliyatida yangi dunyoviy qarashlarni shakllantirib boruvchi mavjudot. Global o'zgarishlar davrida yoshlarni oilaga bo'lgan munosabatlari ham o'zgarib bormoqda.

Asosiy qism. Respublikamizda keyingi yillarda yoshlar orasida arzimas sabablarga ko'ra ajrashishlar ko'payib bormoqda. Turmush qurgan yoshlar oila muqaddas ekanligini anglab yetmaslik, oiladagi munosabatlarga e'tirozlari kuchayib borishi, o'zaro hurmat, ishonch hislarining yetishmasligi, sabrsizligi kabi psixologik tayyorgarligi bo'lmashligi oqibatida turli xil kelishmoqchiliklarni yuzaga chiqarib keladi. Davlatimiz tomonidan oilaviy-huquqiy munosabatlarni, oilaviy milliy qadriyatlarni saqlashga qaratilgan bir qator chora-tadbirlar ishlab chiqilgan.

O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "Jamiyatda ijtimoiy-ma'naviy muhitni sog'lomlashtirish, mahalla institutini yanada qo'llab-quvvatlash hamda oila va xotin-qizlar bilan ishlash tizimini yangi darajaga olib chiqish chora-tadbirlari to'g'risida" 2020-yil 18-fevraldagi PF-5938-son Farmoni, Vazirlar Mahkamasining 2020-yil 31-dekabrda "Oila institutini yanada rivojlantirish va yoshlarni oilaviy hayotga tayyorlash chora-tadbirlari to'g'risida"gi 820-sonli qarori hamda Vazirlar Mahkamasining 2023-yil 2-sentyabrda 437-son qarori bilan "Ibratli oila" ko'krak nishonini berish, "Farovon oila - jamiyat ravnaqining asosi" konseptual g'oyalarini nikohlanuvchilarning ongiga singdirib borish maqsadida 2022-yil 1-martdagi PF-81 son "Oila va xotin qizlar bilan ishlash, mahalla va nuroniylarni qo'llab-quvvatlash tizimini takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida" Farmonlari va me'yoriy xujjatlarni amalga oshirishda xizmat qiladigan tadqiqot ishlarini amaliyotga joriy etishini taqoza etadi.

Yoshlarni oilaga psixologik tayyorlashda oila haqida chuqur bilimlarni va hayotiy tajribalarni o'rganib boruvchi oila institutlari, oila markazlari va mahalla qumitalari, ta'lim muassasalari ham o'z javobgarligini oshirib borishini talab qiladi. Oilaviy hayotga tayyorlashda dastlab yoshlarda oilaviy turmush to'g'risidagi tasavvurlarining aniqlash va ularni to'g'ri shakllantirish ta'lim-tarbiyaning muhim tomoni bo'lib, yoshlarning ota-onalik rolga psixologik tayyorgarlik ko'rishni shakllantirishda muhim ahamiyat kasb etadi. Yoshlarning har tomonlama yetuk shaxs bo'lishga intilishi, psixologik holatlari, oilaviy munosabatlari, o'zga jinsga nisbatan moyillikning kuchaygan davri psixologiyasini chuqur anglab yetib, kelgusi hayotlarini poymol qilmasliklari uchun tarbiyaviy tomonlariga ham e'tibor qaratilishi lozim. Kelgusida oilaning mustahkam bo'lishida yoshlar oila qurishga intilishida dastlab o'zlarining sihat-salomatligiga qarashi, samimiy munosabatlarni shakllantirishi, sharm-hayosi, iffati, idob-axloqi, mexnatsevarligi, jamoatchilik o'rtasida o'zini tuta bilishi hamda gigiyenik, jinsiy tarbiya masalalarini puxta egallab borishiga bog'liq.

Bugungi kunda yoshlarning ijtimoiy-psixologik jihatdan yetukligi oilaviy hayotining muhim jihati sifatida belgilanadi. Yoshlarning yetukligi, ehtiyoji, psixologik tayyorgarligi va oilada erkak va ayol rollari, keyinchalik oilada otalik va onalik funksiyalarini bajarish qobiliyati rivojlantirib borishga oid psixologik tayyorgarlik kurslari ahamiyat kasb etadi [3].

Mutaxassislar oila mustahkamligini ta'minlash, oilaviy ajralishlarning oldini olish, nikohlanuvchi shaxslarda oilaviy qadriyatlarni hurmat qilish, oilalarda sog'lom psixologik muhitni yaratish hamda ibratli ota-ona bo'lish ko'nikmalarini shakllantirishga qaratilgan ishlarni talab darajasida bajarib keldi. Shunday bo'lsada, keyingi oilada ajrimlarni ko'pligi, oila qurish masalalariga yoshlar yengil qarashlari davom etib kelmoqda. Albatta, oiladagi ajrimlarning har xil sabablarini ko'ramiz. Hozirgi kuzatishlar natijasiga qaraganda, ko'pchilik ota-onalar farzandlarini oilali qilish maqsadida mol-dunyo va sep yig'adilar, sovchilik, qudashlik bordi-keldilarini qiladilar va kattaroq to'y qilish bilan o'z burchlarini ado etgan bo'lib, erkin nafas oladilar. Ammo eng muhim masalalardan biri bo'lgan narsa – qizlarini kelinlikka, o'g'illarini kuyovlikka tayyorlash eslaridan chiqib qoladi. Ming afsuski, ko'pchilik yoshlar go'shangaga oila, er-xotinlik hayoti, ularning o'zaro munosabatlari, haq-huquqlari hamda burch va mas'uliyatlari haqidagi bilimlardan bexabar holda kiradilar. Hammamizga ma'lumki, yoshlar oila qurishning dastlabki kunlaridan kelin-kuyovning yaqinlari, kuyov jo'ralar, kelin yangalar

ularga qanday qilib bo'lsa ham umr yo'ldoshini bo'ysindirishga qaratilgan bachkana odatlarni o'rgatib borishi ham achinarli holdir. Yoshlarni ota-onalik roliga oldindan tayyorgarlik ko'rish haqida fikrlarni berishning o'zi bizni millatda uyat hisoblanadi-yu, lekin ayrim doiralarda kelinlik va kuyovlikka nomzodlar to'y kuni g'arbcha raqs tushishga bir necha oy davomida katta miqdorda mablag' to'plab, alohida dars olishi, mashq qilishlari, yoki sevgi tarixi lahzalarini fotosessiya qilishiga uyalmaymiz. Bu masalalarga alohida psixolog mutaxassislarni jalb qilib e'tibor qaratilishi lozimdir.

Tadqiqotlarning umumiy maqsadi ham oila qurish ostonasida turgan yoshlar va yosh oilalar hayotida duch kelishi mumkin bo'lgan muammolarga oqilona yechim topishlarida yordam berish hisoblanadi. Nikohlanuvchi yoshlarni oilaviy hayot psixologiyasi, oila iqtisodi va byudjeti, reproduktiv salomatligi, farzand tarbiyasi, oiladagi ma'naviy-axloqiy qadriyatlarni mustahkamlash masalalari bo'yicha tizimli o'quv kurslarni tashkil etishi masalalari kundalang bo'lib turibdi.

So'nggi paytlarda fanning turli sohalaridagi tadqiqotchilar oila muammolariga va uning umuman a'zolarining shaxsiyatiga, xususan, ularning individual xususiyatlariga ta'siriga tobora ko'proq e'tibor qaratmoqdalar. Zamonaviy jamiyatda erkaklar va ayollarning funksional rol munosabatlari, ular o'rtasida oilaviy majburiyatlarni taqsimlash haqidagi g'oyalarida sezilarli darajada bo'shliqlar mavjud ekanligi psixolog mutaxassislarni tashvishlarga solib keladi. Shu sababli, ko'plab pedagogik-psixologik tadqiqotlarda yoshlarni oila qurishga tayyorlashda ijtimoiy, pedagogik, psixologik omillarni asosiy deb ko'rsatmoqda. Ilmiy tadqiqotlarda yoshlarni oilaviy hayotga tayyorlash muammosining turli jihatlariga bag'ishlangan zamonaviy yondashuvlar va yo'nalishlar shakllanmoqda.

O'zbek oilalarida nikohning o'ziga xos talablari hamda ajralish va kelishmovchiliklarning ijtimoiy-psixologik xususiyatlarini N.A.Sog'inov, o'zbek oilalarida er-xotin munosabatlarida nizolarning yuzaga kelish sabablarining ijtimoiy-psixologik, mintaqaviy va milliy xususiyatlarini X.K.Karimovlar o'rganishgan [2]. V.M.Karimova esa o'zbek oilasi to'g'rsidagi ijtimoiy tasavvurlarning turli guruh vakillaridan namoyon bo'lishini empirik jihatdan o'rag'nib kelgan. G'.B.Shoumarov oila munosabatlarida ota-ona va farzandlar o'rtasidagi bog'liqlik, o'zbek oilalarining o'ziga xos xususiyatlari, er-xotin o'rtasidagi kelishmovchiliklarning asosiy sabablari va uni hal qilish yo'llari, o'smir-yoshlarni oilaga tayyorlashning psixologik muhit, qaynona-kelin, qaynona-kuyov o'rtasidagi kelishmovchiliklar va ularning oldini olish kabi muhim muammolarni tadqiq etadi.

Rus psixologlaridan N.N.Obozov oilaviy hayotdan qoniqmaslik, nikohning buzilishi va beqarorligini belgilovchi sabablarni er bilan xotin o'rtasidagi ijtimoiy-iqtisodiy funksiyalarining tenglashtirilishidandir, deb tushuntiradi [4].

Ingliz olimi E.Le.Sham ham oilalarda yuzaga keladigan ota-ona va bola o'rtasidagi ziddiyatlar, kelishmovchiliklarning oldini olishda bolaning o'ziga xos xususiyatlari, uning sabablarini aniqlash va ularga to'g'ri munosabatning psixologik jihatlari, shuningdek, ota-onaning ajrashish sabablari, ularda oila, bolalar uchun mas'uliyat masalalariga e'tiborni qaratgan.

R.V.Ovcharovanning ilmiy fikrlarida ota-onalikni ijtimoiy-psixologik hodisa deb biladi. Ota-onalikka tayyorgarlik jarayonlarda shakllanib boradigan turli-tuman hayotiy bilimlar majmuasidir-degan fikrlarni ilgari surishgan [6].

Ye.P.Ilin, G.Navaytis, E.G.Eydemiller, V.Yustiskis kabi olimlar tomonidan ko'plab psixologik-pedagogik tadqiqotlarida nikoh motivlari batafsil tahlil qilingan. Ularning tadqiqotlarida talaba yigit va qizlarda turmush o'rtog' tanlashning asosiy sabablarini aniqlashga imkon beradi. Talaba yigitlarda bu motivlar jinsiy yaqinlik istagi, boshqa jinsga g'amxo'rlik ko'rsatish hoxishi bilan bog'liq. Talaba qizlar motivida boshqa jins vakilidan g'amxo'rlikni boshdan kechirish, sevgi tuyg'ularini ko'rsatish va uni o'zlariga nisbatan his qilish istagi bilan bog'liqligi aniqlangan. Umuman olganda, ikkala jinsda ham motivlar deyarli bir xil va hissiy motivlar bilan bog'lanmoqda [6].

E.Eydemiller va V.Yustiskislar talabalarni oilaviy hayotga tayyorlashda psixoterapiyadan foydalanish ularning oilaviy munosabatlarni barqarorligi zamin bo'luvchi qiziqishlari va ma'naviy qadriyatlariga mos keluvchi juftliklarni tanlay olish imkoniyatini ko'rsatib bergan [1].

Tadqiqotlar kuzatishlar natijasidan xulosa qilamizki, yoshlarni ota-onalik roliga psixologik tayyorgarlik ko'rish uchun faqat bir yoqlama yondashuvlar biz kutgan samaradorlikni oshirib beravermaydi. Yoshlar ota-ona roli, ota-onalik burchi, mas'uliyati hislarini his qila olishi uchun ularda ma'lum darajada amaliy tajribalar, ilmiy tushunchalar talab qilinmoqda. Uning uchun yoshlarda nikoh qurishga munosabati, nikohga tayyorgarligi va nikoh qurish motivlari, oila haqidagi tasavvurlari,

qarashlarini to'g'ri shakllantirishga yordam ko'rsatish lozim. Bundan tashqari yoshlarda oila qurishga iqtisodiy tayyorgarlik ham talab qilinmoqda. Sababi yoshlarimizning moddiy ehtiyojlari turli tuman bo'lganligining hisobiga turar-joy, iqtisodiy-maishiy imkoniyatlariga bo'lgan munosabatlarni aniqlashtirishga to'g'ri keladi.

Xulosa. Xulosa o'rnida yoshlarimiz ota-onalik roliga psixologik tayyorgarligida oila to'g'risidagi barqaror tasavvurlarini va tushunchalarini boyitish, zarur bo'lgan psixologik bilimlar bilan kuchaytirishga qaratilgan o'quv kurslarini tashkil etish lozim. Unda yoshlarga ota-onalikka psixologik tayyorgarlik darajasi ta'lim bilan belgilanadi.. Kelgusida yoshlar uchun samarali oila tarbiyasi, ota-ona pozitsiyalari, ota-onalik mas'uliyati kabi ko'plab tizimli o'quv mashg'ulotlarini joriy etishni qullav-quvvatlash zarurati tug'iladi.

Adabiyotlar

Rasulova Z.A. O'zbeklarda oila-nikoh an'analarining ijtimoiy va etnik psixologiyasi. -T: O'qituvchi,2018.-256 b

Yadgarova G.T. Noto'liq oilalarning ijtimoiy-psixologik xususiyatlari. Psixol.fan.nomzod... diss: 19.00.05.-T.2004-140 b.

Карабанова, О.А. Психология семейных отношений и основы семейного консультирования: учебное пособие [Текст] / О.А. Карабанова. – Москва: Гардарики, 2004. – 320с.

Жупиева, Е.И. Особенности психологической готовности к материнству студенток [Текст] / Е.И. Жупиева // Сибирский психологический журнал. – 2015. – №16 – С.100–108.

А.И. Фрей, М.В. Нухова, В.В. Курунов. Психологическая готовность к родительству студенческой молодёжи. Научный статья. Педагогический журнал башкортостана. №1(74) 2018г.

Васильева Е.Н. Психологическая готовность к родительству: монография / Е.Н. Васильева, А.В. Щербаков. – Н. Новгород: НИУ РАНХиГС, 2015. – 208 с